

Voorkomen van confrontaties via voorlichting

Recreanten onderschatten risico's grote grazers

Foto's: Hans Knipf

In Nederland worden sinds de jaren tachtig grote grazers in natuurgebieden ingezet, om de biodiversiteit te vergroten en de natuurlijkheid te bevorderen. Daarnaast wordt gestreefd naar een ruimere openstelling van deze gebieden, waardoor de recreatie er zal toenemen. Dat houdt het risico in van problemen tussen recreanten en de uitgezette grazers. De eerste incidenten zijn al geregistreerd. Zowel natuurbeschermingsorganisaties als het ministerie van LNV willen problemen voorkomen. Alterra maakte in opdracht van LNV een verkennende analyse en zocht naar risicoverminderende oplossingen.

Zijn grote grazers gevaarlijk voor loslopende publiek? Vorig jaar is in een natuurgebied bij Maastricht een baby levensgevaarlijk verwond door een beet van een konikpaard. Alle kranten schreven erover. Uit een inventarisatie van grote natuurbeschermingsorganisaties kwamen enkele tientallen geveerde gevallen naar boven van lichamelijk letsel bij mensen door een confrontatie met grote grazers. Voor een deel hadden deze overigens betrekking op de beheerders zelf en niet op het publiek.

Niet bagatelliseren

'We mogen bovenstaande incidenten niet bagatelliseren,' zegt ing. Ger Frenken van het Limburgs Landschap, 'maar we moeten de risico's wel in een breder kader plaatsen. Ongevallen komen regelmatig voor bij mensen die beroepshalve met runderen of paarden te maken hebben, zoals boeren, veeartsen en veehandelaren. In de paardensport komen jaarlijks zo'n 75.000 blessures voor bij ruiters. Dat heeft niets te maken met agressiviteit van paarden of runderen, maar de mens is nu eenmaal kwetsbaar nabij een dier van ettelijke honderden kilo's.'

Het Limburgs Landschap doet alles om problemen te voorkomen. Frenken: 'Dat heeft echter wel budgettaire gevolgen. Voor het beheer van natuurgebieden met grote grazers in de buurt van steden zijn we veel meer geld kwijt dan vroeger, toen die dieren er nog niet rondliepen. Dit vooral vanwege de persoonlijke en telefonische voorlichting die we aan terreinbezoekers moeten geven naar aanleiding van (vaak onterechte) klachten en meldingen over het welzijn van de dieren.' Gezien het aantal geregistreerde incidenten zijn de risico's van grote grazers overigens marginaal ten opzichte van andere risico's, zoals tekenbeten. Zo gingen in 1994 zo'n 33.000 mensen naar de huisarts wegens een tekenbeet, in 6.500 gevallen met de ziekte van Lyme als gevolg.

Potentiële gevaren

Toch neemt ook het ministerie van LNV de potentiële gevaren zeer serieus. Ing. Hans Kampf van het Expertisecentrum LNV: 'Het leven is vol gevaren. Steeds kan er iets onverwachts gebeuren. Als je op vakantie gaat naar Zuid- of Oost-Europa, Canada of Amerika, loop je in natuurgebieden het gevaar een roofdier te ontmoeten.

Beheerders waarschuwen de mensen daar op toegangsborden en in folders nadrukkelijk voor de risico's die zij lopen. Voorlichting, zoals via Postbus 51, is in mijn ogen dan ook een belangrijk middel om de risico's te verkleinen. Daarom ook hebben wij Alterra opdracht gegeven om de risico's van confrontaties tussen grote grazers en het publiek te verkennen en voorstellen te doen voor risicoverminderende oplossingen.'

Alterra-onderzoeker ir. René Henkens: 'Risicovolle situaties ontstaan wanneer de recreant al dan niet bewust te dichtbij komt, of wanneer het dier de recreant te dichtbij laat komen. Recreanten beschouwen de grote grazers vaak niet als "wilde" dieren en zijn niet bekend met hun natuurlijke gedrag en lompe kracht. Het risico wordt nog groter als de recreant daarbij in de ogen van de dieren ongewenst gedrag vertoont. De dieren kunnen hier op verschillende manieren op reageren: wegvlugten, maar ook verdedigen of aanvallen. Er zijn verschillende situaties met een verhoogd risico. Je moet bijvoorbeeld nooit dwars door een kudde heenlopen, want dat is een tactiek die predatoren gebruiken om prooidieren te isoleren van de kudde. De dieren voeren kan tot gevolg hebben dat ze opdringerig worden, ook in de richting van andere recreanten. Dat geldt ook voor bijvoeren door de beheerder. Daarvoor zou een zodanige tactiek moeten worden gevonden dat de dieren de mens niet met voer gaan associëren. Ouderdieren met jongen vormen ook een groot risico, omdat zij hun jongen willen beschermen. En het is natuurlijk volstrekt onverantwoord om je kindje op de rug van een grote grazer te laten paardrijden.'

Honden

Ook de aanwezigheid van andere dieren kan tot problemen leiden. Honden staan voor grazers waarschijnlijk gelijk aan predatoren. Zeker loslopende honden vormen een potentieel probleem. Henkens: 'Honden die door een grazer uit verdediging worden aangevallen, hebben soms de neiging zich achter hun baasje te verschuilen. Het laat zich raden welke gevolgen dat kan hebben. Ook ruiters lopen risico's, zeker in de paringstijd. "Wilde" hengsten zullen de neiging hebben om rijpaarden, afhankelijk van hun geslacht, amoureuus dan wel vijandig te benaderen. In beide gevallen voor de ruiter geen pretje.'

De omgang met bijvoorbeeld honden en paarden brengt in de praktijk veel meer ongelukken met zich mee dan de omgang met grote grazers. Toch willen de natuurbeschermingsorganisaties zoeken naar middelen om toegepast onderzoek te laten doen naar de vraag hoe het risico nog verder kan worden verkleind. In zo'n vervolgonderzoek zou de vraag moeten worden beantwoord hoe er kan worden geselecteerd op gedragseigenschappen die de dieren 'veilig' maken voor de omgang met recreanten doordat de dieren van nature voldoende afstand bewaren. Zonder daarbij de methode toe te passen die beheerder K. Sørensen van het Deense natuurreservaat Dyrehavn adviseert: 'Als een grote grazer je vlak in zijn buurt toelaat, schiet hem dan onmiddellijk dood – dan selecteer je die eigenschap vanzelf uit.' Hans Kampf hierover: 'Hoewel deze uitspraak hard klinkt, moet de bezoeker zich realiseren dat hij een dier "verpest" door het te voederen, omdat het dier hierdoor opdringerig wordt. Opdringerige dieren moeten worden verwijderd, wat vaak betekent dat ze moeten worden afgemaakt.' René Henkens: 'Het gedrag van bezoekers moet inderdaad worden aangepast. Daarbij gaat het om de vraag hoe je recreanten zowel inhoudelijk als didactisch het beste duidelijk kunt maken hoe ze zich in natuurterreinen met grote grazers moeten gedragen. Doden zijn er weliswaar niet gevallen, maar daar moeten we ook niet op wachten. Dat moeten we nu al zien te voorkomen.' ■

Honderden kilo's risico

teerd op gedragseigenschappen die de dieren 'veilig' maken voor de omgang met recreanten doordat de dieren van nature voldoende afstand bewaren. Zonder daarbij de methode toe te passen die beheerder K. Sørensen van het Deense natuurreservaat Dyrehavn adviseert: 'Als een grote grazer je vlak in zijn buurt toelaat, schiet hem dan onmiddellijk dood – dan selecteer je die eigenschap vanzelf uit.' Hans Kampf hierover: 'Hoewel deze uitspraak hard klinkt, moet de bezoeker zich realiseren dat hij een dier "verpest" door het te voederen, omdat het dier hierdoor opdringerig wordt. Opdringerige dieren moeten worden verwijderd, wat vaak betekent dat ze moeten worden afgemaakt.' René Henkens: 'Het gedrag van bezoekers moet inderdaad worden aangepast. Daarbij gaat het om de vraag hoe je recreanten zowel inhoudelijk als didactisch het beste duidelijk kunt maken hoe ze zich in natuurterreinen met grote grazers moeten gedragen. Doden zijn er weliswaar niet gevallen, maar daar moeten we ook niet op wachten. Dat moeten we nu al zien te voorkomen.' ■

Meer informatie vindt u in 'Interacties tussen grote grazers en recreanten' door R.J.H.G. Henkens, H. Berends, D.A. Jonkers en J.G. de Molenaar.

Alterra-rapport 249.

Voor prijs en bestelwijze zie pag. 17 e.v.